

החי בשביל תועלת המדומה ואולי קרוב הדבר שיהיה בכדי וכהנ"ל וניוול כזה וודאי לית לן למישורי בשום אופן דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה כדחזינן בפ' המצניע³¹ דף צ"ד ע"ב שהתירו איסור כרמלית בשביל בזיון המת, ההוא שכבא דהוה בדרוקרת שרא ר"נ לאפוקי לכרמלית וכו' מי קאמינא וכו' גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ופרש"י שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ע"ש וכן מצינו שהקפיד על ניוול המת עד שאמרו בפ"ק³² א' עולא עברנא לאלול א' עולא ידעין חבראין בכלאי טיבותא דעבידנא בהדיהו, מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא ר' יוסי ב"ר חנינא אמר משום מתיא ואסקינא דכולהו אית להו משום מתיא עיש"ב וכיון שכן היש ביזוי גדול מהניתוח שהגויה נחתכת ומושלכת זיל הכא קא מדחי ליה זיל הכא קא מדחי ליה היתכן שנתירהו ונדחה כבוד הבריות שהוא עצמו דוחה ל"ת שבתורה לא זו לאו דלא תסור אלא אף זו איסורא דאורייתא בשב ואל תעשה עיין בס' ארעא דרבנן³³ ס' של"ה ובס' יד מלאכי³⁴ סי' קכב דבר זה לא ניתן ליאמר. כל קבל דנא מכל הדברים הנאמרים סמוכים על דברי סופרים והמשנים המיוסדים על דעת רז"ל אשר רוח ה' דיבר בם ומלתו על לשונם חייבים אנו לאסור איסור לעשות הניתוח ונשים בטחוננו ברופא כל בשר אשר בידו נפש כל חי וחסד אל יהיה בעזרנו נס"ו אכי"ר.

[ב]

האדמו"ר רבי מנחם נחום פרידמן

בנו של רבי אברהם יהושע השיל, האדמו"ר בארזיזר וחתן רבי ישראל, האדמו"ר מטשורטקוב. נתחנך על ברכי סבו רבי יצחק מבוהוש ולמד תורה וחסידות בבית חותנו. בטרם הגיעו לגיל שלשים נתמנה לרב ואדמו"ר באיצקאן שבבוקובינה. בקהילתו הקטנה שקד על לימוד התורה ללא הטרודות, קרא ועיין בספרות כללית ובמיוחד בספרי הפילוסופיה, גם של חכמי האומות. כל ימיו עמל להוכיח, כי אין סתירה בין התורה והתפיסה הפילוסופית. דודו האדמו"ר רבי אברהם מתתיהו משטיפנשטי, שלא היו לו בנים הועידו לממלא מקומו והזמינו לקבוע מושבו בעירו. החסידים קראו לו "האדמו"ר הצעיר", ואחרים כינוהו "הנסיך הצעיר לבית רח"ן".

בשנת תרע"ד, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, נמלט עם משפחתו לווינה, בה סבל רבות כנתין זר. בווינה, לתוכה גלו בשנות המלחמת אדמו"רים וגדולי תורה רבים, ביחוד מגליציה, התקרב לשארו רבי חיים מאיר יחיאל שפירא, האדמו"ר מדרוהוביטש, ופעל יחד עמו למען ישוב הארץ במסגרת "הסתדרות ישוב ארץ-ישראל".

רבי מנחם נחום היה חובב-ציון נלהב, עשה ופעל למען הקרנות הציוניות וכביטוי לכיסופיו לאה"ק אף רכש לעצמו נחלה בארץ על הר הכרמל. בספרו "מן" הוא כותב בין היתר: "לא ככל הגויים בית ישראל, אצל ישראל נכלל באהבת ארץ מולדתם גם אהבת השם, כי הלאומיות והדת בישראל אחוזים ודבוקים זה בזה כשלהבת בגחלת".

האדמו"ר הצעיר חיבר ששה ספרים: א. "דברי מנחם" על התורה (קראקא תרע"ב); ב. "מן", פירוש על מסכת אבות, שהופיע חלקים חלקים (וינה תר"פ – פ"ב, טשרנוביץ תרפ"ה, קישינוב תרפ"ח); ג. "החלום ופתרונו" (טשרנוביץ תרפ"ה); ד. "על האמת

31. במס' שבת. 32. דר"ה כ, א.

33. לר' יעקב בר' יו"ט אלגאזי, כללים בש"ס ופוסקים בסדר א"ב, קושטא תק"ה.

34. לר' מלאכי בר' יעקב הכהן, ברלין תרט"ז.

והשקר" (קשינוב תרפ"ז); ה. "על היופי" (קשינוב תרפ"ט); ו. "על האדם" (קשינוב תרצ"ב).

בכל חיבוריו הוא מצטיין בבקיאותו המופלאה בכללי, בירושלמי ובספרות המדרשית והוא מרבה לצטט מרברי גדולי ההוגים בכל הדורות. בכולם בולטת מחשבה עמוקה ובהירה, השוזרת ספרי חסידות עם דברי הגות. הוא מגן בתקיפות על שיטת החסידות מפני מבקריה ומסביר בהעמקה את יסודותיה. הוא יוצא בחריפות נגד המשכילים, מעריצי החסידות, המסלפים את דמותה ומפרשים אותה שלא כהלכה. את דמות הצדיק הוא רואה כ"איש המוכן בכל רגע לעלות עולה על מזבח אהבת ישראל, איש הרואה את תעודתו ותכלית חייו רק על מנת להיות מלאך מושיע לעמו. באיש כזה תוכל להאמין ולשמוע בקולו בעינים עצומות כמו במלאך ה'".

החליף שו"ת עם כמה מגדולי דורו וכן פירסם ממאמריו בקבצים תורניים, כגון: "אוצר החיים", "קבוצי אפרים" ועוד.

ספריו זכו להערכה רבה בעתונות התקופה (הדואר, העולם, היום, ההד, אוצר החיים) וכולם ציינוהו כ"צדיק מיוחד במינו" וכינוהו "האדמו"ר הפילוסוף".

משנת תרע"ט ישב כאמור בשטפינשטי, אולם המיועד לרשת את האדמו"רות מאת דודו הזקן חלה מחלה קשה ונפטר בבית-חולים בווינה בכ"א סיון תרצ"ג, חודש ימים לפני שנפטר דודו, האדמו"ר רבי אברהם מתתיהו.

התשובה המתפרסמת כאן כתובה אל הרב נחום שכטר, רבה של דרבאן, אח"כ של הוש ומאז עלייתו לארץ בשנת תשכ"ב רבה של שכונת קרית-יוכל בירושלים. הרב שכטר חיבר כמה ספרים, בהם: "פרח שושן" על מסכת אבות (קלוז' תרפ"ה); "חזון נחום" בארבעה חלקים; "מבית המדרש של שם ועבר" (ירושלים תשכ"ו). קונטרסו "עניית אמן" (קלוז' תרצ"ו) מכיל הספר על האדמו"ר מרן רבי אברהם מתתיהו משטפינשטי ועל "פטירת בן אתיו הרב הגדול בתורה ובחכמה כו"ק הר' מנחם נחום ז"ל".

הרב שכטר נפטר בירושלים בשנת תשכ"ז.

ב"ה י"ח תמוז לסדר "הנני נותן לו את בריתי שלום"

שלום ידידי הנכבד הרה"ג סיני ועוקר הרים
וכו' מר נחום נ"י אב"ד דק"ק דרבן

מכתבו קבלתי, וקראתי בו את תשובתו החשובה ששלח להרב מ"הוש" בנוגע ל"גויות המתים" לצורך חכמת הניתוח: ואם כי אין אני מסכים בהרבה עם כ"ת, בכל זאת חשובה היא בעיני, כן מצד הבקיאות וכן מצד הסדר והברור. וכן הנני בזה למלא רצונו וכותב לו איזו הערות בענין זה אבל בקצור נמרץ כי כ"ת יודע איך טרוד אני כל היום לרבות הלילות. אם "קבורה" מן התורה היא, עדיין מוטל בספק, הלא הנביא אמר לצדקיהו מלך יהודה, "בשלום תמות ובשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר הי' לפניך כן ישרפו לך" (ירמיה

ל"ד, ה). וכן מצאנו ששאל ובני שרפו אנשי יבש גלעד (ש"א ל"ו, י"ב). סדר תעניות בארץ ישראל: מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה. ובראש הנשיא ובראש אב בית-דין וכל אחד ואחד נותן בראשו (תענית ט"ו) ושאפר זה הי' מעצם אדם (ראה שם ט"ז תוס' ד"ה "ונותנין אפר") אותו אפר הי' מעצם אדם. שהרי האפר הי' לזכרון העקידה ובעקידה הי' עצמות, עכ"ל. וכן ראה (חולין קנ"ה ע"ב) תיבת המגדל שיש בה פותח טפח וכו', ר' יוסי מטהר מפני שיכול היא להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה, ואם (בתוס' ד"ה "יכול") אומר "אין דרך לשרף מת שלם" אבל "איסור" מאן דכר שמיה, אבל נניח כי קבורה היא מן התורה. האם אותו המת שינתח להתלמד עלי' חכמת הניתוח האכל יאכל אותו? הלא אחר הניתוח יתנו כל חלקי גוף המת בשק וימסרו לקבורה.

ועתה בנוגע ל"ניוול המת", ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה, מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו סימן יפה לו (סנהדרין מ"ז) עוד אמרו, כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו (שם). ועתה אם לכבודו כך. לטובתו על אחת כמה וכמה. וכן נוכל להביא ראיה שבמקום שראו שיצמח מזה איזו תועלת לא חששו כלל ל"ניוול המת", בשעה שראו תועלת להזכיר אפרו של יצחק, לא חששו לקחת עצם אדם ולשרפו ולתן את האפר על גבי התיבה ועל ראש כל אדם ואדם. ועתה האם יש עוד ניוול יותר מזה?

וכן "פילגש בגבעה" תוכיח. כיוון שראה בזה תועלת לעורר ולזרז את העם להתקנא קנאת הצדק לא חשש כלל לניוול את המת. ונתחו לשנים עשר נתחים ושלחו בכל גבול ישראל (שופטים י"ט): ומה שכ"ת רוצה להוכיח בראיה מוחלטת מש"ס (חולין י"א)¹ שניוול המת הוא איסור מה"ת, אכן רב כהנא מתיא ראיה "דזיל בתר דובא" מהורג את הנפש; לא מינה ולא-מקצתה! כי לא משום ניוול, רק פשוט משום שלא יבא לעולם לידי תוצאה. כי יש לחוש שמא במקום סייף נקב הוה. וכן יהי' מוכרח לבדוק את הרוצח גופו, דילמא טרפה הוא וטרפה שהרג את הנפש פטור, וכן הלאה עד אין סוף. זאת ועוד אחרת, מי אומר שרק מדברי רב כהנא אנו חיים, ורק "מהורג את הנפש" יכולים ללמוד דאזלינן בת"ר, שמא דוקא מדברי רבינא דאמר "מעדים זוממין", או רב אחא ב"י דאמר "משעיר המשתלח"², או מרב מרי דאמר "ממכה אביו ואמו"³? ובפועל איך יעלה על הדעת לומר שמשום "ניוול המת" נבא להרוג אדם שמאד אפשר שהוא נקי וחף מפשע, האפשר? — ולדברי כ"ת למה רגזה כל הארץ "מדן ועד באר שבע" על ענוי הפילגש, ולא על ניוול המת, מה "שנתחה את עצמיה לשנים עשר נתחים וישלחה בכל גבול ישראל"? ומה שכ"ת דוחה ראית הרב מהוש⁴ שהביא ממעשה בתלמידי' של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך וכו',⁵ משום שני טעמים. א) הלא נתחייבה שריפה למלך. ב) אשה שזנתה תחת בעלה מצוה לניוול את גופה, אבל בפועל שני טעמי' ביחד אינם עומדים בפני הבקורת. לטעם הראשון: הלא כלל גדול הוא "כיון שלקה הרי הוא כאחיו"⁶. וכן "מאי עבדיך ומאי חסידך"⁷ חסידך: חסידך ממש, עבדיך, הנך דמיחייבו דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך⁸. לטעם השני: על זה מוכרח להקשיב את כ"ת שטעה בהוראת המלה "זונה" והחליף "זונה" ב"נואפת", כי "זונה" היא שם תאר לאשה פנויה המופקרת לרבים, נרדף לשם "קדשה" "ויחשבה לזונה"

1. ע"כ. 2. חולין יא. א. 3. שם ע"ב.
4. הכוונה להרב מתתיהו יחזקאל גוטמן. מחברם של כמה ספרים ובמיוחד בנושאי חסידות. רבה של הוש, בשנת 1914 — 1927 (בטעות רושם ג. קרסל ב"לכסיקון הספרות העברית" כרך א' עמ' 403 בזהושי, שגם היא במולדכיה).

5. בכורות מח. א. 6. מגילה ז. ב. 7. תהלים עט. יב. 8. סנהדרין מז. א.

ועליה נאמר "איה הקדשה", וכן "אתנן זונה", "ובית זונה". וכן פילגש שאינה נשואה לבעלה בקדושין נקראת זונה, "והוא בן אשה זונה": נואף, שכב משכבי זימה, ומתיחס אל הזכר ואל הנקבה. "הנאף והנאפת" (ויקרא כ') וביחוד באשת־איש "אשר ינאף את אשת רעהו" (שם) וכן אמרו חז"ל "אין נואף אלא באשת־איש" (מ"ר במדבר פ"ט): — ועתה רק מנאפת מצוה לשחת את גופה ולנוולה אבל לא זונה. וכן מה שכ"ת מביא ראיה מזה, "דדוקא בחיי" ספק וחיי חברו ודאי חייב להכניס א"ע בספק סכנה, להציל חברו מודאי סכנה, וה"נ י"ל כן בנ"ד דדוקא בשודע שע"י נתוח מת זה יצמח תועלת והצלה ודאית אז מותר למסרו לנתוח ולנוולו, אבל אם הדבר ספק כלל אם תצמח איזה תועלת בכה"ג אמרינן מאי חזא דדמא דידך סומיק טפיי", אבל גם כאן אין הנדון דומה לראיה כלל. כ"ת שכח רק דבר אחד, שכח להחליק ולומר "להבדיל בין חיים למתים" שם הדבר נגע לחי. ממילא רק בודאית חייב להכניס א"ע בספק סכנה. אבל בנ"ד נגע לגוף מת, שסופו רימה ותולעה. ועתה מדוע לא ידחה ודאי מת מספק חי?⁹

9. בשולי התשובה בעניין ניתוחי מתים מוסיף הכותב: וכן הנני בזה למלא גם בקשה זו של כ"ת וכותב אני פה מלואים להסכמתי שנתתי על ספרו החשוב "פרת שושן".
- המנהג לתת הסכמות החל מיד אחר שנתגלה הדפוס. תכלית ההסכמה ומטרתה היא: א. לשבח את הספר ומחברו; ב. שלא נמצא בו חלילה שמץ דופי נגר המוסר; ג. שלא יהיו איש אחר להדפיסו במשך זמן מוגבל, אבל לכתוב ולעורר את בני ישראל לקנות את הספר לא הי' אז מן הצורך כלל, כי הי' זאת דבר מובן מאליי. אבל חבל! בדורנו צריך להיות אחד מעיקרי ההסכמות לעורר את העם לקנות את הספרים מיד המחברים, כי אין דורש ואין מבקש, התורה מונחת בקרן זווית. לכן הנני בזה לבקש את אבי"ש לקנות ספר חשוב זה בכסף מלא ושלא יהי' אצל דברי תורה "עניים (במקום זה) ועשירים במקום אחר".
- הספר "פרת שושן", ביאור על מסכת אבות, של הרב נחום שמריה שעכטער, נדפס בקלויזנבורג חרפ'ה. בין ההסכמות שבראש הספר גם הסכמה כתובה בידי ר' פסח לייב שוואטץ בשם האדמו"ר משטיינישט (רבי אברהם מתתיהו) ובשוליה תוספת: "גם הה"ק כש"ת מו"ה מנחם נחום פרידמן שליט"א בא עה"ח ליקח ספר אחד". הרב שעכטער לא הסתפק בכך וביקש הסכמה, ששלחה באיחור ולא נכללה בספר.